

АЗБУЧНИК ДЕТЕЛИНАРЕ

ALPHABET OF DETELINARA

ДРАГЕ КОМШИЈЕ, СУГРАЂАНИ И ДРАГИ СВИ,

ово је АЗБУЧНИК ДЕТЕЛИНАРЕ, који у слободним асоцијацијама, видљивим и невидљим, у интими сећања, у широком временском распону, ствара једну слику и прилику о овом делу града, која је делом произвољна, делом случајна, делом намерна и делом упитна. Шта је то што је важно на Детелинари, шта је посебно и јединствено, шта је драгоцено, шта је другачије, а шта исто? Шта нас дели, шта нас одређује, шта нас повезује... Кроз ове кратке приказе, свако слово је слика пролазности и слика трајања, овде на Детелинари, и у вашем читању и тумачењу.

Када је сећање реактивна форма, затворена за промену, тешка и мемљива, када се затвара у своју љуштору, детелинарску, или било коју другу, а кад оно пулсира - када то од сећања стварамо мозаике наше свакодневице.

Овде у сећању тражимо одговоре на данашња питања, о томе како се мења наш комшилук, наш суживот на Детелинари. А, можемо и да се сетимо, како да платимо рачуне, како да позајмимо, поправимо, помогнемо...

У овом Азбучнику, лично сећање постаје драго, драгоцено, и постаје један медијум љубави, како смо то и замислили. Љубав је под Љ, а ви слободно почините од почетка, или како вам драго. И на крају низа слова, некада завршавамо са Ш, а некад са Ж. Да ли у љубавном зову, или на плажи на коју бисмо се вратили. Али, то сада и није најважније.

А **АВИЈАЦИЈА - АВИЈАТИЧАРСКО НАСЕЉЕ (AVIATION DISTRICT):**

Део Детелинаре настао уз некадашњи најзначајнији аеродром Краљевине Југославије. Педесетих година двадесетог века тамо су подигнуте прве вишеспратнице - Победне зграде (без тоалета). Крајем 70-их насеље је проширено врло савременим тилским кућама, затим и другим вишеспратним зградама и првим атомским склоништима. У савремене куће су били усељавани запослени из моћнијих новосадских предузећа, новинари, виђенији чланови СКЈ и уметници, а у зграде је смештана радничка класа што је био један од првих врло видљивих примера социјалног располавања на Детелинари. На западном делу Авијацији, на којем су подигнуте вишеспратнице, некада су биле ливаде и баре и тај део се звао Курвеће острво. Тада су ту преко два дана после краве, а ноћу се војницима из оближње ЈНА касарне на Мајевици продавала љубав. Током деведесетих ту се продавала дрога и пале су прве НАТО бомбе. Данас се ту радо купују куће.

Б **БАРЕ НА БИКАРИ (BIKARA PONDS):** Детелинара је некада била окружена барама, каналима и утринама. Огромна ливада између стадиона ФК Нови Сад и тадашње теретне станице, звала се Бикара. Некадашњи војни полигон и сточни пашњак као савршен екосистем, у ком су се могли средити зечеви, фазани, патке, гмизавци, водоземци, рибе, камилица, жајдучка трава, локвањи, трска и палачке - нестоја је почетком 80-их година насапиљем паса и премештањем ранжирне станице. Бикара је постала Пешчара. Деца која памте Бикару тамо су се зими клизала, а лети пецала, ловила гуштере и брала палачке. Деца која знају Пешчару тамо иду да испишу графите по напуштеним зградама и возовима. Изумирући остаци ових екосистема данас су једва видљиви између Булевара Европе и касарне на Мајевици.

Б² **БАШТЕ (GARDENS):** Све куће првобитне Детелинаре су биле конципиране тако да у предњем делу дворишта имају башту са цвећем, а у задњем повртњак (малу њиву), живинарник, шталу, свињац. Башта је значила мир и сигурност. Становништво, које је услед интензивне индустријализације и изградње масовно прстигло шездесетих година на Детелинару највећим делом је било руралног порекла. У условима скромног живота и тешког прилагођавања новој средини, запуштено државно земљиште на ободима Детелинаре заузели су нови станари претварајући га илегално у воћњаке и повртњаке. Осим економских разлога, ово је добрим делом била и емотивна компензација услед тешко раскидиве везе са родним крајем. Иначе, најпознатији цвеће биле су мушкатле на терасама, и хортензије и јорговани у баштама.

В **ВЕРСИЈА (DELAY PAV):** Од како је трговине познати су и модели одложеног плаћања, а версија се практикована и у социјализму, али је у тегобним данима савремене беспариче и трансформацијом читаве економије града постала веома актуелна на Детелинари. Комшије се (само)евидентирају, парафирају за своје кесе и цегере и када се укаже прилика измирују рачуне. Версија је једини облик наплате без камате и не налази се на рекламним билбордима, јер указује на основно људско комшијско поверење и уважавање.

В² **ВУТРА (WEED):** Што се тиче опијата, Детелинара је до средине 80-их била углавном алкохолчарски крај. Пушачи у основним школама готово да нису ни постојали, а наркомани су били малобројни и сви су били уједно познати, презрени и прихваћени. Мариџуана се тада сматрала потенцијално смртносноом. Ганџа је масовно стигла на Детелинару тек почетком 90-их, и добрим делом је заменила употребу алкохолка код младих који су тада почели масовно даје конзумирају, узгајају. У периоду 90-тих и почетком 2000-их Детелинара је постала један од најпознатијих делова града у коме се могла купити дрога: на клипци на Авијацији, у Бул баште, и у новим зградама, где су продајна места била скоро па легална. Један од разлога је сигурно било и то што је полицијска станица Детелинара била ван функције. У прво време трава се продавала на кутији шибџика, а касније у пакетићима, или смотаном чојнтима, а могле су се набавити и теже дроге - тродони, спид, херион...

Г **ГАРАЖЕ (GARAGE):** Основна школа "Светозар Марковић" у Улици Јанка Веселиновића била је прерамена за све малопетне Детелинарце, па су морали, 2 километра даље од Серума и уз десетак минута војње, да путују аутобусом до школе "Иво Лопа Рибар". Нису ђаци хтели и сваки аутобус, већ у оне на спрат, плаве даблдекере, енгелсе, после рата добијане као помоћ. Чек поинт, централна гаража Градског саобраћаја, налазила се поред садашње Грађевинске и Машинске школе. Ваљда, у последње време под утицајем ТВ, неке гараже на Детелинари постале су место окупљања комшилук... Првамо место за по же пиво, разговоре, музику, али и озбиљније подухвате. Најпознатија је она код Дражена у Румечкој. Тако се свако вече скупља повеће друштво оговарајући политичаре, збојне коминишце. Озбиљнији подухвати: како се ресторира банан намештај, праве најбоље кобасице, коју роштиљин... Посебно се нази да не бадне која кап кише на Жичу – газиног „фиата"... И тако већ годинама, а биће и још...

Г² **ГОЛУБАРСТВО (PIGEON KEEPING):** Широј аудиторијум вероватно не зна да постоји десет новосадских раса голубова. Поред других домаћих животиња, свака дрвета кућа на Детелинари је имала и голубарник и тиме дприниосила новосадском голубарству. Голубарство је поред неких социјалне димензије представљало и својерачно везу између човека и неба, својерачан простор слободе. Ово је, иначе, било хоби углавном радничке класе. На Детелинари је 1962. године основано и удружење голубара, а савишани су били Ђура Станојевић Дјак, Ферика Киш, Миша Смика и други... Саднашња непримерено велика масовна изградња изазвала је драматичан нестанак кућа као и нестанак голубарства, а то се може тумачити и као снажна метафора о свеопштем губљењу простора слободе. Упркос увек постојој и недавни светли пример познатог голубара Генке који није дозволио да се његова кућа са голубарником сруши, како би на њеном месту никла вишеспратница.

Д **ДЕТЕЛИНАРСКИ ПОЗДРАВ (DETELINARA'S HANDSHAKE):** То је начин руковања којим се доказује припадност детелинарском Братству. Осмишљен је почетком 80-их година као реакција на општеприхваћени клише о Детелинари као градском криминогеном гету и као потреба за исказивањем и јачањем колективног идентитета и детелинарске солидарности. Неки од оних који су овај поздрав смислили и први примењивали били су Аки, Довла, Дера, Банго, Мргуд, Бува, Табе... У почетку поздрав је подражавао једноставно украшање малих прстију приликом руковања, али је током 90-их година доживео и надргађење.

Д² **ДУД (MULBERRY):** Дуд до дуда, све дудови, и тако низ Руменачку улицу. Крајем лета када плодови сазру и по путу се гњече, и црни и бели, колико год да су слатки, најбољи су били за ракију. А, лишће су јеле свилене бубе и умотавале ларве у чауре, истакане од свилених нити. И то је била свила, права свила, блистава и сјајна. После је дошао најлон, али не пијача већ штета. И кесе и синтетика и смеће, које нас обмотава сада, као свилена буба своје ларве ономад. Дудови су посечени још давно шездесетих, и започела је ера пластике. Новосадска свилара је замандаљена и нема више те сарадње са природом, тог суживота где некемо омогућити да расте, а он те умота у свилу.

Б **ЂУЛ БАШТА - ЂУЛИКА (ROSE GARDEN):** Ту је 60-их и 70-их година била обична травната површина идеална за дечије игре. Средином 80-их је претворена у спомен парк "88 ружа за друга Тита" са бетонском црвеном петокраком у средини и три јарбола за државне заставе. Тада су је Детелинари прозвали Ђул баштом (Ђул на турском значи ружа). Почетком 90-их, са ратовима и хиперинфлацијом Ђул башта је постала мрачно место сначаљне омиладне. У то време, од средњ-ошколаца из Ђулике је било могуће набавити све врсте дрога и нарочајања. Последња фаза наступила је после 2000-те када су клупе углавном биле запоседнуте локалним комшијама који су ту испијали пиво купљено на црту у оближњем минимаркету Бреза. Они су је прозвали Долина чепова. Минимаркет Бреза више не постоји, али руже су остале.

Е **ЕЛАН - ELAN (ENTHUSIASM):** Целу зграду у улици Браће Могин 2 сви Детелинари су некада звали Елан (по месари Елан из Србобрана). Ту је 60-их година била напуштена перионица рубља, која је 1967. године грађанском иницијативом (еланом) Детелинарца претворена у општекористан простор у ком су се од тада налазили: продавница, рибарница, пошта, месара, хемијска чистиона (Етилен), физзерски салон, месна заједница, свечана сала, библиотека, пензионерски клуб и просторија за пробе рок бендова. Елан је био једна врста добро осмишљеног друштвеног центра, насталог као резултат ентузијазма и самосвести локалне заједнице о сопственим потребама. Данас се у тој згради налазе и просторије куда.org и Пошта 21113.

[GPS | ширина: 45.2646104 | дужина: 19.8144406000001]

Ж **ЖАБЕ (FROGS):** Због прекомерног насељавања после 2000-их година, само још стари Детелинари памте једну од најлепших детелинарских успаваник. Првих топлих пролећних вечери сви би поотварали прозоре, легли и слушали са свих страна гласне хоровне жаба како упорно декламују љубавну заклетву.

З **ЗИД (WALL):** Крајем 90-тих почело је цртање озбиљнијих графита на Авијацији, где је био највећи број цртача у граду, па су млади из сваког краја града долазили да виде неку врсту отворене галерије. Најчешћи графити који се могу видети на зидовима у крају су детелинарски лого и графити навијача Кориде. Све чешију су велики мурали.

И **ИГРАНКА (DANCING PLACE):** За момке и девојке важнија од библиотеке била је пространа сала у Радничком. Не баш балска, али доста велика, са дашчаним подом (мазан лизолом) и неком врстом бине. Ту су током јесени и зиме одржаване игранке. Свирали су прво Барони и касније Мост. Музику су чинили Ђурица Бабин, Перица Милошев и Мика Врчец. Гитара, неки бубањ, обавезна хармоника, а у златно доба и – хавајка! Репертоар скроман – степ и танго. Тек повремено, озбиљан гузотрес, грожде-бал или јабука- бал. Није било улазница. Игранке на Радничком биле су скромне у односу на оне у Кафанском, Егшегу, на Машинцу, у Студентском, на селу у Змај Јовиној, али се на Детелинари некада играло и слободније и дуже...

Ј **ЈЕНДЕЦИ (THE DITCHES):** Становници Детелинаре су од оснивања насеља па до данас, вољно или невољно, често каснили у освајању комуналних погодности савременог живота у граду Новом Саду (топла вода, централно грејање, канализација, асфалтирање...). Вода је у старе куће (до 80-их!) дотичала артерским бунарима, а отицала уличним јендџима као у 19. веку. Испред сваке куће била је бујира преко јенџека. Вода из јенџека је микрпала на домаћи салуп, уједно мистра као супа пуне пуноглаваца. За разлику од данас, отпадне воде тих времена заправо су биле биолошки предуслов настанка нових микро-екосистема, нових живота.

К **КАФАНА (BAR):** Далеке 1926. године господин Владимир Матић, из сремског села Ракова, са женом Смиљом и децом Душаном и Јеленом, купио је сеоску дућуњу кућу и отворио кафицу Пилот. Касније је он реновирао ту кућу и дао јој изглед скоро исти као што је данас. Ту су му се родиле три ћерке: Каја, Радмила и Деса. Име Пилот газда Влада је дао по многим пилотима, који су са оближњег аеродрома ту долазили на пиће. На Пошку Улице Јанка Веселиновића радила је без радног реда чувена кафана Мексико коју су редовни абоненти преименовали у Мексика и тако је остало до новог кретања у Колубара. Одмах поред становаа је чувени виолиниста Лепи Бата са женом и децом коју није лако изабројати. Данас је тамо модеран кафић 'Holly'.

К² **КЛУПА (BENCH):** поломљена, па поправљена, детелинарска, често је заузета али увек је ту. То је место да се предајне, место где се чека, али као и на сваком кутку ове планете, имамо незванични и неформални клуб љубитеља клупе. Оно клупа се састаје, ту се људи сусрећу и налазе, као младић код атомског склоништа, на плочи или испред зграде, или старији код булице, код маркета... Можда међу вама има и оних који никад нису засели на некој од овдахњих клупа, никад се мало одморили, али многима су оне и један ваљан оријентир, где почиње или се завршава дан. Приметне су и самоизграђене, импровизоване клупе које ничице по комшилuku, јер нам управо предах и треба.

Л **ЛОКОМОТИВА (THE LOCOMOTIVE):** Детелинара је некада у потпуности била окружена прагмаом. Ово је Детелинарска стварало специфичан животни и звучни простор на који су сви били навикнути. Без обзира што је одавде завидан број становника са помосном носно униформу железничара, сви становници су већ по звуку знали да ли пругом иде парњача, мала дизелка, дизелка Кенеди, шинобус, моторна дресина, или совјетски аутомобил Волга, прилагођен за војну по ранима. Диспенчеров глас са разласа Ранжирне станице звучио је као доплављивајна шидишка извештај о водостају река. Пруга је такође била простор игре и доплављивањ хробрости. На прузи су се пресовали екери за врхове стрела, скидали су се фењери са последњег вагона воде у покрету... Данас, можда једнако мислимо, локомотива прође испод Зеленог моста, једине скулптуре у јавном простору Новог Сада за коју нико нема примедби (у улици Облачића Рада, код окретнице "тројке").

Љ **ЉУБАВ (LOVE):** Символ Детелинаре су школске љубави. Ко не зна неки блиски пар који су се залубили још у Ђачком добу и венчали се много година касније у истом крају града? Али, овај Азбучник је много више од романтичне љубави затворене у оквире брака, партнера, породице, идеје, земље или расе. Она посматра замке или парадоксе љубави, признаје да у име љубави понекад чинимо грозна дела да и да је она често алат за манипулацију. Да је крeативна и продуктивна снага љубави експлоатисана због капитала, исто као и радна снага. Александар Колонтаи нас је још пре једног века упозоравала да нас је капитализам учинио толико глупима да верујемо да можемо да волимо само оно што нам припада. Воleti само оно, или оне, за које мислиш да ти припадају (жена, муж, деца, земља, идеје...) значи добити мрвице љубави. Воleti значи створити свет од разлика, због тога воleti немо место, неки крај, значи отворити могућност да тај крај буде као ти, а да ти не мораш да будеш онакав како тај крај захтева. Љубав нас мења, ставља нас у однос и кретање. Субверзивна снага љубави чини да чувамо оно што желимо да очувамо и променимо оно што нам се свиђа у нашем окружењу. Без те субверзивне љубави овај Азбучник не би био могућ.

М **МУСА (MUSA):** Муса (Шафир Исмаили) је одличан пример човека који је доказао да је на Детелинари могуће бити изнад сваке политичке, идеолошке, националне или економске приче. Пример да се само својом људскошћу и пословном интуицијом, може постати и опстати као институција. Као власник постматеријне Детелинара Муса је кроз све друштвене турбуленције у последњих 55 година рада на Детелинари прошао као кроз путер. Од како је 60-их почео да продаје апаратуре за децу, тј. црне и беле сменке, црну и белу аусту, зимски и летњи слопед, кестење и кокице у киоку у близини Радничког игришта (на старој окретници тржење у Руменачкој), па до његовог пресељења код Робњака (на тада новој линији тројке) где су се, уз сменке, продавале и кинге Ђорђа Сударског - Реда. Муса је увек био значајно детелинарско место сусрета. Основне животне ствари као што су дијалог, поштовање и толеранција, код Мусе су увек били доступне и бесплатне. Као чаша воде путнику.

М² **МИЛА И ЈУЛИЈАНА (MILA AND JULIANA):** су први женски геј пар који је на Детелинари био прихваћен од стране локалне заједнице. Јулијана је била женствена оперска певачица, а њена партнерка Мила би се облачила у мушка одела.

Н **НОВИ САД ФК (NOVI SAD FC):** Лопта је одувек била омиљена на Детелинари још од времена када је било више ливада него зграда. Фудбал је и као игра био важан фактор у социјалној интеграцији свих у заједници. Доступан свима био је одраз солидарности и равноправности што је само појачало припадност радништву кроз спорт. Разне формације и тимови су се смесивали, па се 1966. године и формално фудбал настанко на Детелинари. Тада се и стадион саградио и постао дом Канаринаца које су пратиле разне групе навијача до Кориде 1990. Име клуба Нови Сад надилаци локални контекст, али на свим ознакама, грбовима и логотипима уместо срца стоји детелина.

Н² **НАТО (NATO):** НАТО је напао Србију, али и Детелинару! Када је бомба пала на стамбени блок у близини Тозине школе, повређено је више од 40 људи. Након прве бомбе која је бачена на Клицу, друга је погодила касарну Мајевица на Детелинари. Комшија Гулија свакодневно је са крова зграде пуцао из ловачке пушке на све небеске циљеве.

Њ **ЊИВЕ ДЕТЕЛИНЕ (CLOVER FIELDS):** Кад је град био сасвим мали, њиве су око њега биле велике, многи су куповали околне њиве и прижељкивали њихову промену намене (можда звучи познато?). Тако су се и њиве на северу града, ту иза Банатића, полако уситњавале, ограђивале и дефинисале непостојано Њ. Кроз промену намене из земљорадничког у грађевинско земљиште, отворио се нов правац развоја града. Након тога почео је један нови живот људи, жена, деце, мачака, гусака, паса, врабаца, буба и голубова. Мит о слову Њ данас само наслуђујемо преко највеће разурларне трансформације старо-нове Детелинаре у њеној новијој историји.

О **ОШ / ОСНОВНА ШКОЛА (ELEMENTARY SCHOOL):** На Детелинари постоје две основне школе. Школа "Светозар Марковић - Тоза" је направљена још 20-их година са оснивањем насеља, али Тозино име је добила после другог светског рата. Школа "Доситеј Обрадовић" направљена је услед новог масовног насељавања Детелинаре почетком 60-их. Међу ђацима ове школе влада је велики ривалет само када су носили школске униформе, а иначе се знало ко је чији. Ни данас се не зна. Оно што се са сигурношћу зна је да су и Тоза и Доситеј штампали напредне мисли.

О² **ОНЕ (THEY ?):** Једине жене чија имена носе улице Детелинаре: Катарине Ивановић (уметница 19. века, прва жена академик у Србији) и Надежда Петровић (уметница, најзначајније име српске модерне уметности, која је страдала као болничарка српске војске 1915.године). Име улице Марс Максиф - народног хероја са Детелинаре, која је 1942. године као скојева одведена у логор, где је изгубила живот - почетком 90-их променењо је у Улицу Надежде Петровић. Надежда је неспорно заслужила улицу, али не као замена партизаник Мари. Погрешан потез брисања имена антифашиста резултат је идеолошког заокрета деведесетих у српском друштву.

О³ **ОПТИМИЗАМ (OPTIMISM)** - Оптимизам је оптао.

П **ПАРК (THE PARK):** Мученички детелинарски парк је само један од егземплара (кртава) транзиционог урушавања система вредности. Мали, али лепо уређен парк у улици Корнелија Станковића, са супротне стране ослепен на тадашњу Тозину (садашњу уметничку) школу и забавиште, био је пријатна и организована зелена оаза и иначе зелене Детелинаре. Дану за децу и старије, увече за љубане парове. Иако је још 60-их година планирано његово проширење према Булевару Европе, десило се супротно. Прво је почетком 80-их уред парка никад јунак поднастица градске топлане, а затим је 90-тих проширено дворште уметничке школе и парк је додатно пресечен пробијањем улице Илије Бирчанина. Потом је на тој локацији покретуца изградња цркве, а дефинитивни крај идеје о парку ће доћи када се изгради ограда око целог тог простора како би се он претворио у црквену порту, што је тренутно предвиђено урбанистичким планом.

П² **РАДНИЦИ (WORKERS' SPORT CENTRE):** Огромну улогу у животу и развоју Детелинаре одиграо је спортско друштво Раднички, нарочито у деценији непосредно после чувене обнове и изградње СФРЈ. Скромно здане крај исто тако великог спортског игришта у Руменачкој улици окупљало је 50-их и раних 60-их скромни број љубитеља Детелинаре, највише младих. Били су сиромашни, град је био релативно далеко, а на Радничком су се могли лепо забавити и повести дан или вече. Раднички је детелинарским радничким породицама био функционална социјална платформа за развој неких од најважнијих хуманистичких премиса то времена. Спорт, култура и забава су се активно упражњавали кроз фудбал, култане, рукомет, стони тенис, шах, библиотеке, биоскоп, свирке и игранке, томбул, бирџу и сменке. То је било лепо време, без политике. Као што данас радничке класе више нема ни на Радничком, тако се ни у развијајућу било каквих важних хуманистичких премиса једног друштва више не може говорити.

Р² **РОБЊАК - РОБНА КУЋА (DEPARTMENT STORE):** У светлу наглог пораста животног стандарда радничке класе, почетком 70-их година Улица Орловића Павла је пресечена на пола и на том месту никла је прва и једина робна кућа на Детелинари. У прелимезу су се куповале животне намирнице, млепа се кафе и маж, попуњавали лоци тизетки и одлазило се у ресторан. На спрату су се куповале плоче АС/ДС, школски прибор, кристал, златан накит из Мајданпекa, одећа, намештај, бицикли... Простор са клипцима и жандријерма испред Робњака постао је центар сусрета и главни детелинарски оријентир. У светлу наглог опадања свих животних стандарда од 90-их на овамо, данас се у прелимеју Робњака налази хипермаркет са социјалним асортиманом робе, на спрату је кинеска продавница, уместо ресторана је кладионица. Простор испред Робњака се претворио у место сналажења на ком распуштена радничка класа пројавује резанце, цвеће, кобасице, шверцован дуван и друге успомене. Nomen est omen.

С **СЕРУМ (SERUM):** Две огромне архитектонски вредне зграде, нетипичне за радничко насеље, подигнуте још пре Другог светског рата, криле су за све Детелинаре мрачну тулну, којој није било лако прићи. Канцеларије и лабораторије за производњу целива (вакцина, серума... нема хоћу, нећу, где је вакцинални картон...) около клиничне хале, увек смрдљива спалионица и обори. После дечије урњање по обирма морало се одмах под туш, или струје и воде често није било. Баш као ових дана. Између две зграде дивна рундела цвећа, данас банка и гараже. Било је то место које би данас неки са бирачких листа назвали центром месне заједнице.

Т **ТОМБОЛА (BINGO):** Томбола је чинила посебан спортски сегмент у оквиру просторија СД Раднички. Заправо, то је био клуб мушкараца (углавном одевених у сегменте ХТЗ опреме), који су били пред пензионисаним и оних који су тек били пензионисани, а у који су одлазили више из разлога среће због другачије него из жеље за зарадом. Прв сваког измешања се за столом купе талони и још по једна тура пића. Даље, уз гласне ласцивне коментаре, девојка вади лоптице из буџа и додаје их братком Лаџици који, затим, литићу стави у означено лежиште, које опет активира лампицу то броја на зиду и Лаџика изговара сваки тај број преко разгласа. Сваки број осим броја 7, а све док неки срећник не викне - доста! Лаџици је посао на томболи био вечерњи. Иначе, свако пропоне је неговао један од најбоље одржаваних фудбалских терена у СФРЈ. Лаџице одавно нема, као ни оних који би тамо тражили било какву срећу.

Т² **ТРОЈКА (BUS LINE 3):** Прва буска линија која је повезала Детелинару са градом је „тројка“. Та повезница још јаче истиче карактер радничког насеља јер је тројка уведена да раднике са крајњег севера града повезе са Победним фабриком на Југу у Петроварадину виа центар. Тројка је из тог прагматичног разлога, као и многе друге линије у граду, израсла у нужнуљгодну градску линију која је и данас актуелна. А, где је тројка ту је и петца! Како се развијало и увећавао град, тако су се множиле и линије, али једна је тројка. (Бус линије које повезују Детелинару: 3, 5, 7, 13, 14)

Ђ **ЂОПИЦА (ЂОПИЦА):** Живео је у улици Орловића Павла у заједничком дворшрту. Имао је назалну говорну ману и као дечак је остао без ноге, па је носио дрвену протезу која је гласно шкрипала. Као ситан криминалац стало је био на мети милиције, од које је знао да бежи кроз прозор и да невероватно брзо трчи. Време је углавном проводио испред драгостоја у центру града жицајући за пиво или Баделов бренди. Из потребе да буде прихваћен и препознат радикално се облачио, стављао минџуше, твотирао и носио прву "широки" фризуру у граду. Ипак најпознатији је по забавним причама о својим имагинарним доживљајима. У Новом Саду је позната његова прича о томе како га је док се одмарао под палмом у пустињи напала змија наочарка од које се одбрало штапом. "Тако сам је јако распиздио, да је змија одлетела на једну страну, а наочаре на другу!" - говорио је Ђопица.

У **УРБАНИЗАЦИЈА (URBANIZATION):** Данас, након фундаменталних промена система, привизитације, нових облика пословања и деиндустријализације привреде, Стара Детелинара се налази у новом окружењу, уз Нову Детелинару, која је потпуно променила демографску и социјалну мапу тог дела града. Остале су и преживеле велике отворене јавне зелене површине између зграда, што, у поређењу с новоизграђеним блоковима, у осталим деловима вароши чини посебан квалитет у урбанстичком плану. Све то остаје као залог комшијама да се изборсе с изазовима у новонасталим околностима, којима сваки педаљ простора бива урвон предаторским канџама капитала.

У² **УМЕТНИЧКА ШКОЛА (ART SCHOOL):** Школа за дизајн "Богдан Шугут" најчешће се скраћено зове – Уметничка, а ту

АЗБУЧНИК ДЕТЕЛИНАРА ALPHABET OF DETELINARA

DEAR NEIGHBORS AND FELLOW CITIZENS, DEAR ALL,

You have, in front of you, THE ALPHABET OF DETELINARA, which, in free associations, visible and invisible, in the intimacy of reminiscence and covering a wide time span, creates a vision and an image of this part of the city that is partially casual, partially intentional and partially questionable.

What is the essence of Detelinara, what is it so special, unique and precious about it? Which things are different and which are the same? What divides us, what defines us, what connects us... In this short review you will find that every letter stands for transience and for permanence, here, in Detelinara, and in your reading and interpretation. When the memory is in its reactive form, refusing the changes, it becomes heavy and mouldy and shuts itself up in Detelinara's or some other shell... On the other hand, if it pulses, our memory creates mosaics of our everyday lives.

Here, while remembering, we are looking for answers to our actual issues and trying to see how our neighborhood is changing together with our coexistence in Detelinara. We can also remember how to pay the bills, how to borrow, to repair, to help...

In this Alphabet personal memory becomes valuable and precious. It is transformed into a medium of love, the way we conceived it. Love is under L. You may start from the beginning or as you like it. The string of letters sometimes ends in "Ш" and sometimes in "Z". But it is of no consequence now.

А **АВИЈАЦИЈА - АВИЈАТИЧАРСКО НАСЕЉЕ / АВИЈАЦИЈА - АВИЈАТИЧАРСКО НАСЕЉЕ / (AVIATION DISTRICT):** a part of Detelinara built near once most important airport of The Kingdom of Yugoslavia. In the 1950s first large apartment buildings were built here for the Pobeda factory workers in which the flats were without full bathrooms. By the end of the 1970s the suburb was enlarged with several streets of residential houses joined together in long rows (terraced houses) and more high-rise blocks. Atomic bomb shelters were also built during the 70s. People working in large companies, journalists, eminent communists and artists moved into modern residential houses, while the working class members occupied the high-rise blocks. This was one of the first visible examples of social differences and distinctions in Detelinara. The meadows and ponds once covered the western part of Avijacija. This area was widely known as The Whore Island (Kurvec ostrvo). During the day it served as cows pasture but in the evening love was sold to the recruits from the nearby Yugoslav Army barracks called Majeвица. During the 1990s drugs were being sold there. Some of the first NATO bombs fell there. Today, residential houses are in demand and thus easily sold.

Б **БАРЕ НА БИКАРИ / БАРЕ НА БИКАРИ (BIKARA PONDS):** Detelinara was once surrounded by ponds, water channels and grassland. A huge meadow between FK Novi Sad stadium and an ex railway freight station was called Bikara. The pasture-land that used to serve as military training ground had been a perfect ecosystem where one could find hares, pheasants, reptiles, amphibians, fishes, chamomile, yarrow, water lily, cane and rush but it disappeared at the beginning of the 1980s. The area was leveled by sand and the shunting yard was moved. So Bikara became Peščara (Sandfield). The kids who remember Bikara used to skate there during the winter, and in the summer they used to catch fish, hunt lizards and collect rush. The children who know Sandfield often do graffiti in deserted buildings and trains. The few remains of the former ecosystem are barely visible around the Europe Boulevard and the Majeвица Barracks.

Б **БАШТЕ / БАШТЕ (GARDENS):** All the houses of old time Detelinara had a front garden - a flower garden, while in the back there were a vegetable garden, a poultry house, a pigsty and a cowshed. The garden signified peace and stability. Due to intensive industrialization and construction works, in the 60s the majority of people settling Detelinara came from the rural parts of the country. As their means were scarce and the adjustment to the living in the new environment was quite a task, they illegally occupied the city owned neglected land at the borders of Detelinara and transformed it into orchards and vegetable gardens. Beside economic reasons, this was also a kind of emotional compensation as the links with their native homes were still very strong and could not be easily broken. The most popular flowers and plants were: pelargonium for the terraces and hydrangea and lilac for the gardens.

С **СРКВА / ЦРКВА (CHURCH):** At the crossroad near the "Pilot" Inn, a wooden cross was erected in 1926 and surrounded with metal fence. Every year, on July 7th, the birth day of St John The Baptist (The Forerunner), a Liturgy was performed by the priests followed by the feast dedicated to the celebration of the patron saint (Slava). The feast was held on a lawn on which today a church standst. The cross was removed in 1946 and more than a half a century later the construction of the church dedicated to The Birth of St John The Baptist was initiated. New times were announced. There are churches in other parts of the city, so the people living in Detelinara decided they would build one, too. Earlier, there was a plan to make a park that would cover the space from this part of Detelinara to the boundaries of Novo naselje, but it never happened. Urban planning should always be carefully contemplated and deliberated.

С **СРВЕНЕ ЗГРАДЕ / ЦРВЕНЕ ЗГРАДЕ (RED BUILDINGS):** The buildings with red bricks facade were built along the road called Rumenački put. The apartment blocks are from the 80s., stable and reliable. There are yellow brick apartment blocks, too, from the same period, as well as some other, new ones, which are no longer so new. But they may be newer than the newest, built in this century. Built primarily for profit and with little regard to living conditions quality, like the ones on Hadzi Ruvimova Street. Be they green, blue or any other colour, they can not compete with the red buildings where every brick is in its place. Without slabs, panels, partitions and annexes. Such as they are, on the left side of the road.

С **СУВАРКУСА / ЧУВАРКУЋА (SEMPERVIVUM TECTORUM - COMMON HOUSELEEK):** This resistant healing plant could be found on almost every roof of the old houses in Detelinara as it grows in the worst of conditions. With few old houses left, almost all the plants perished, the reminding metaphors of modern way of living and negligent building maintenance.

С **СОРЦА / ЋОПИЦА (СОРИСА):** He lived in Orlovića Pavla Street in one of the small houses built around a shared yard. He had a nasal speech defect and had lost one of the legs as a boy. His wooden leg was always squeaking loudly as he walked. Being a petty criminal, the police (then militia) were always after him but he used to jump out of the window and run incredibly fast. He was usually hanging out in front of the supermarket in the city centre sponging money from the passers-by to buy a bottle of Badel's brandy or some beer. Longing for acceptance, he used to dress in a most unusual and "radical" way and wore earrings, tattoos and the first Cherokee haircut in town. However, he was most famous for the adventure stories, with himself in a leading role, he invented. Many citizens of Novi Sad still remember his story about the snake's attack in the desert. Namely, while resting under a palm tree he was attacked by a striped cobra. He defended himself with his cane. "I struck it with the cane so hard that the cobra was thrown away in one direction and its spectacles in the opposite one" - he used to say.

Д **ДЕТЕЛИНАРСКИ РОЗДРАВ / ДЕТЕЛИНАРСКИ ПОЗДРАВ (DETELINARA'S HANDSHAKE):** It is a specific way of shaking hands proving that the person belongs to Detelinara's brotherhood. It was devised at the beginning of the 80s as a reaction to the general opinion that Detelinara was a criminogenic ghetto as well as out of a need for expressing and invigorating collective identity and solidarity in

Detelinara. Among people who created and started shaking hands this way were Aki, Dovla, Dera, Django, Mrugd, Buva, Cabe... At the beginning this special handshake consisted of simple intertwining of pinky fingers, but it was upgraded during the 90s.

Д **ДУД / ДУД (MULBERRY):** Mulberry tree after mulberry tree, mulberries everywhere, all along Rumenačka Street. By the end of summer ripe mulberries, black and white, fell from the trees and got crushed on the road. Sweet and ripe they were mainly used to make mulberry fruit brandy. Silkworms ate the leaves. Their larvae enclosed themselves in a cocoon made up of raw silk. That was silk, real shiny silk. Nylon came later, as well as plastic bags, synthetic materials and junk that encloses us today. And the silkworms once used to produce cocoons made of silk. Mulberry trees were cut down long ago, in the 60s. and the age of plastic began. The silk plant was shut down and there was no more cooperation with the nature. There is no more coexistence the way it used to be: you enable someone to grow and he returns the favor by wrapping you in silk.

Д **ДŽВА / ЦАБА (FOR FREE):** Years ago, the only thing one could have for free in Detelinara were the fruits. When the fruits started to ripen in the backyards or along the streets in late spring and in summer it was a great temptation for the children (especially those who lived in apartment blocks) and they picked them on their way to school or while playing. The "healthy" habit of stealing the fruit was almost never a punishable act. The kids were scolded and shouted at only in case some branches were broken. The favorite fruits were cherry plums, cherries and apples.

Д **ДУЛ БАШТА / ЋУЛ БАШТА - ЋУЛИКА (THE ROSE GARDEN):** In the 60s and the 70s that plot was just a meadow ideal for children's play. In the middle of the 80s it was transformed into a memorial park "88 roses for comrade Tito" with a red star in the middle made of concrete and three poles for national flags. The people called it Djul bašta (in Turkish "djul" means "rose"). At the beginning of the 90s, due to the ongoing war and hyperinflation, Djul bašta became a place where young people gathered trying to find their bearings. One could buy from high school youngsters all kinds of drugs and arms. The last phase began after the year 2000 when the benches were mostly occupied by the neighbors who drank their beers bought on the tab in the nearby minimarket called "Breza". They called it The Cork Valley. Minimarket Breza does not exist anymore, but the roses survived.

Е **ЕЛАН / ЕЛАН - ЕЛАН (ENTHUSIASM):** Long ago, the building at No. 2, Braće Mogin St. was called Elan (after the meat industry company Elan from Srbröbran...). In the 60s it was a deserted laundry. In 1967, thanks to citizens' initiative (and elan = enthusiasm), it was transformed into a useful space consisting of: grocery store, fishmonger, post office, butcher shop, Etlen dry cleaning, hairdresser salon, local community office, assembly hall, library, pensioners club, and rock band rehearsal studio. Elan was a kind of well designed social center. It was a result of enthusiasm and self-conscious decision of the local community regarding the citizens' needs. Today, kuda.org and Post Office 21113 are also situated there. (GPS 1 latitude 45.2646104 1 Longitude 19.81444060000001)

Е **ФЕМИНИЗАМ / ФЕМИНИЗАМ (FEMINISM):** Feminism has never had a strong foothold in Detelinara.

Е **ФЛИПЕРАНА / ФЛИПЕРАНА (PINBALL):** The first pinball machines arrived in Detelinara together with a large tent that was anchored on a small piece of grassland next to the elementary school Došitej Obradović. This "establishment" called "Amusement" settled itself in the second half of the 70s. There were several tables for table top football game, as well as a number of the first arcade games such as "Space Invaders". The owners were shady people and somewhat aggressive. The "venue" smelled bad and the floor was covered with pumpkin seed shells and cigarette butts. "Amusement" later moved to Mokranjeva Street. Quite a number of "Amusement" regulars then started lock-picking tobacco shops and have retained their places in the mud of social life ever since. The most famous amusement arcade in the 90s was the one on Janka Čmelika Street where different games were played, among which "Street Fighter" was a favorite. Kids used to go there before and after school and sometimes even skipped school to play games. Young people gambled not only in amusement arcades but also started playing poker machines which is similar to modern betting systems.

Г **ГАРАЖЕ / ГАРАЖЕ (GARAGE):** Primary school "Svetozar Marković" in Janka Veselinovića Street was too small for all the children from Detelinara. Some of them had to go 2 km from Serum and attend the school "Ivo Loba Ribar", which was 10 minutes drive by bus. They always chose to ride in the blue double-decker buses donated by the UK after the war. The checkpoint, the central garage of the City Public Transport Company was near the place where Civil Engineering and Mechanic Secondary Schools are situated today. Probably under the influence of TV some garages became meeting places for neighbors from Detelinara. Garage is the right place for a couple of beers, small talk, music and some more serious endeavors, too. The most famous is Dražen's garage on Rumenačka Street. Every evening quite a large company gathers here to backbite politicians, defame pretty ladies from the neighborhood... Serious endeavors cover the following: how to restore grandma's old furniture, how to make the best sausages, how to make the best grilled meat... Special attention is paid to protection of the boss's Fiat called Zika. Not a drop of rain is allowed to fall on it. And so it has been going on for years... And it will be going on and on...

Г **ГОЛУБАРСТВО / ГОЛУБАРСТВО (PIGEON KEEPING):** Most people probably do not know there are ten pigeon breeds deriving from Novi Sad. Beside keeping other domestic animals, every other household in Detelinara used to have a pigeon loft, thus helping development of pigeon keeping and breeding in Novi Sad. Pigeon keeping has an important social dimension. It helps create a special bond between a man and the sky above him, giving him the feeling of freedom.

Pigeon fanciers belonged mainly to the working class. In 1962 Pigeon Fanciers Association was founded in Detelinara. The founders were Djura Stanojević Đajka, Ferika Kiš, Miša Silvka and others. Modern oversized apartment buildings construction greatly diminished the number of private houses waning pigeon keeping. This process is, in other words, a metaphor on general loosening of free space. In spite of that there is a shiny example of fancier Genka who did not allow to have his house with pigeon loft torn down in spite of the investors' efforts who wanted more room for an apartment complex.

Н **НЛЕВ / ХЛЕБ (THE BREAD):** The supermarket that existed in the Elan complex was one of the shops of the Novi Sad baking industry Hleb (Bread). Later it became one of the few Centroslovijski shops located in Detelinara out of which one could always hear the rattling sound of the NCR cash registers and the sound of coffee grinders. Years later plastic remains of the cyrillic sign reading Hleb (Bread) were still hanging above the entrance. Only a few people from Detelinara stuck to its original name and if you asked them "Where are you headed?", they would usually answer: "Going to Bread to get some". Elan disappeared from Detelinara but the traces of the former sign are still visible above the entrance to the Center kuda.org. Bearing actual social aspects on mind this is quite unexpected but, at the same time, it is a logical continuation of the history of the shop called Hleb.

И **ИГРАНКА / ИГРАНКА (DANCING PLACE):** The large dance hall at Radnički was much more important to the boys and girls than the library. It was not exactly a ballroom but it was quite spacious and had some kind of stage. The floor was made of wood and disinfected with lysol. Dances were organized in autumn and in winter. At first live music was played by Baroni (The Barons) band and later by the band called Most (The Bridge). Among others, the musicians were: Djurica Babin, Perica Milošev and Mika Vreclj. A guitar, drums, an accordion (it was a must), and, in golden age, a Hawaiian guitar. The repertoire was modest: step and tangos. Only from time to time there was a serious rock n' roll, grape ball or apple ball. There were no tickets. The dances at Radnički were modest compared to the ones held in Kačanski, Edjseg, Mašinac, Studentski and Zmaj Jovina, but the dances in Detelinara used to be unconstrained and lasted longer.

Ј **ЈЕНДЕЦИ / ЈЕНДЕЦИ (THE DITCHES):** The residents of Detelinara have always, willingly or unwillingly, been late in enjoying the benefits of the communal programs aimed to improve living conditions in the city of Novi Sad (hot water supply, district heating, sewerage system, road paving...). Until the 80s potable water was supplied to the houses from the artesian wells, while the waste water was released into the ditches, as it had been the case in the XIX century. A small bridge was built over the ditch in front of every house. The ditch water smelled of home-made soap and it was as clear as a soup full of tadpoles. Unlike today, in those times waste waters were a biological prerequisite for new micro ecosystems creation and bringing into existence new lives.

К **КАФАНА / КАФАНА (TAVERN):** Long ago, in 1926, Mr Vladimir Matić, from Rakovac, a village in Srem, came to Novi Sad with his wife Smilja, son Dušan and daughter Jelena and bought a country house where he opened a tavern called Pilot. Later, he renovated the house and shaped it almost as it is today. Three more daughters were born to them in this house: Kaja, Radmila and Desa. The tavern was named Pilot by their owner Vlada as many pilots from the nearby airport used to come for a drink. At the corner of Janka Veselinovića Street there was another tavern called Mexico, a famous place with flexible working hours. Regulars used to call it Mexica. Later the tavern changed the name into Kolubara. Their first neighbor was a famous violinist Bata The Handsome who lived with his wife and children the number of which was difficult to ascertain. Nowadays a modern coffee bar Holly is located there.

К **КЛУПА / КЛУПА (BENCH):** broken and later repaired, it is often taken but it is always there. It is a place where one can rest for a while, a place where one can wait for someone. But like everywhere on this planet, there is an unofficial and informal bench fan club. A bench can be a meeting place where people gather, just as the youngsters do at the atomic bomb shelters, and the elders in front of mini markets... Maybe some of you haven't ever sat to rest on any of the local benches, but to many of our neighbors they are an important place, where the day starts and finishes. Also you can see some new, "do it yourself" type of benches, that grow like mushrooms after rain, throughout the neighborhood, as we all need some rest from time to time.

Л **ЛОКОМОТИВА / ЛОКОМОТИВА (THE LOCOMOTIVE):** Detelinara was once completely surrounded by railway tracks. The citizens were used to the specific ambient filled with characteristic sounds. A notable number of people from Detelinara proudly wore the railway uniform. However, every single citizen knew exactly, by the sound, which type of locomotive was passing by: steam locomotive, small diesel locomotive, Kennedy diesel locomotive or perhaps aurora, motor drasine or soviet automobile Volga adapted for rail transport. The dispatcher's voice at the shunting station was monotonous and sounded as if he were reading the hydrological report on water level on the radio. Kids liked to play on railway tracks trying to prove their courage. The nails they used to throw the arrows were pressed on the tracks, lanterns taken from the last wagon in move... Today, perhaps once a month, a locomotive runs under the green bridge - the only "sculpture" in Novi Sad that is not criticized (Oblačiča Rada Street, near the last stop of the bus line No. 3).

Љ **ЉУБАВ / ЉУБАВ (LOVE):** Detelinara's symbol is school love. Everyone knows at least one couple that fell in love at school and got married many years later in the same neighborhood. But this Alphabet does not restrain itself only to romantic love closed within marriage, partner, family, idea, country or race. It contemplates on the traps and paradoxes of love, admits some horrible acts committed in the name of love which and on love that is sometimes used for manipulation. Creative and productive force of love is exploited by the capitalists. Alexandra Kollontaj warned us a century ago that the capitalism had made us so stupid that when we can love only the things or persons that belong to us. To love only those things or persons you are convinced are yours (wife, husband, children, country, ideal...) means that you will get only the crumbs of love. Love is creation of the world woven out of differences. To love a place or a region means to create a possibility for the place to become like you, without making you to be the person the place wants you to become. Love changes us and puts us into relations and into movement. Subversive power of love makes us preserve the things we want to keep or change the things around us we do not like. Without the subversive love this Alphabet could not be completed.

М **МУСА / МУСА (MUSA):** Musa (Sećir Ismaili) is a perfect example of a man who proved that living in Detelinara is not necessarily influenced by political, ideological, national or economic issues. He has proved that his humanity and his business intuition enabled him to become and remain a notable "institution". For 55 years he was a sweet shop owner and survived all the turbulent social changes with no problem at all. He started selling black and white seeds, black and white halva, summer and winter ice-cream, roasted chestnuts and popcorn in a kiosk near the Radnički stadium (near the once last stop of No. 3 bus on Rumenačka Street) in the 60s. Later he moved to a new location, near the department store (where the new No. 3 route was) where, together with the seeds, he sold books by Djordje Sudarski-Red, too. His shop has always been a meeting place. One could always get fundamental values such as dialog, respect and tolerance at Musa's shop for free. As a traveler is offered a glass of water.

М **МИЛА И ЈУЛИЈАНА / МИЛА И ЈУЛИЈАНА (MILA AND JULIJANA):** were the first lesbian couple accepted by people in Detelinara. Julijana was a charming opera singer and her partner Mila always wore man's suits.

Н **НОВИ САД ФК / НОВИ САД ФК (NOVI SAD FC):** A ball has always been popular in Detelinara since those times when the number of surpassed the number of houses. Playing football was important for the general social integration. Anyone could play football. It was a symbol of solidarity and equality. Through sport the working class became stronger. Throughout the years one team came after another until, finally, in 1966, football became a formal and permanent resident in Detelinara. A stadium was built and it became a home of "canaries", followed by different groups of fans, and at last o Korida was founded in 1990. The name of the club "Novi Sad" surpasses local context but on all the emblems and logos clover stands instead of heart.

Н **НАТО / НАТО (NATO):** NATO air raided Serbia as well as Detelinara. When the apartment building near Toza's elementary school was bombed more than 49 civilians were hurt. The first bomb hit Kiša and the second one fell on "Majeвица" army barracks in Detelinara. Every single day, from his rooftop, our neighbor Gulija used to shoot from his hunting rifle at every flying object.

Н **НИВЕ ДЕТЕЛИНЕ / ЊИВЕ ДЕТЕЛИНЕ (FIELDS OF CLOVER):** When the town was small, the fields around it were big. Many people bought arable land hoping they would soon be able to resell it in the process of urbanization (rings a bell, doesn't it?). This way the fields on the northern side of

the city, just behind the suburb called Banatić, were slowly transformed into building plots due to the land use planning and zoning. Thus a new way of living was established for men, women, children, cats, geese, dogs, sparrows, bugs and pigeons. The myth of the letter Њ we can only sense today watching the biggest uncontrolled transformation of the new-old Detelinara in its recent history.

О **ОШ - ОСНОВНА ШКОЛА / ОШ - ОСНОВНА ШКОЛА (ELEMENTARY SCHOOL):** There are two elementary schools in Detelinara. A school was built in the 20s, when the suburb was founded. After the WW2 it was renamed into "Svetozar Marković - Toza". Due to the significant increase of people moving into the city and into Detelinara, at the beginning of the 60s a new school was built - "Došitej Obradović". Rivalry existed among the pupils of the two schools only when in uniforms. Otherwise you could never tell who belonged to which school. The only thing that we know for sure is that both Toza and Došitej used to publish progressive literature.

О **ОНЕ / ОНЕ (THEY ♀):** The only women whose names are given to Detelinara streets are: Katarina Ivanović (19. century painter, the first woman member of the Serbian Learned Society and Nadežda Petrović (painter, the most important name of Serbian modern art, died in 1915, volunteering as a nurse in a Serbian army hospital). The street named after Mara Maksić, the female partisan and National Hero, killed in a concentration camp in 1942 where she was taken as a member of League of Communist Youth of Yugoslavia, changed its name in the 90s and was named after Nadežda Petrović. Nadežda, no doubt, deserves a street to be named after her, but not as a substitute to Mara, the partisan. Wrongful act of trying to remove the names of anti-fascists from the memory of people is a result of change of direction in Serbian society in the 90s.

О **ОПТИМИЗАМ / ОПТИМИЗАМ (OPTIMISM)** - Optimism is in decline.

П **ПАРК / ПАРК (THE PARK):** Our poor park is a victim and an example of the collapse of the value system during transition. A small but nicely arranged park on Kornelija Stankovića Street leaning to the Design School (ex Toza's school) and the kinder garden used to be a nice and pleasant green oasis of our green Detelinara. During the day it was visited by kids and seniors and in the evening by lovebirds. Although in the 90s there was a plan to enlarge it in the direction of the Europe Boulevard, the opposite occurred. In the 80s, an ugly central heating substation was erected and later, in the 90s the Design School's yard was enlarged. At last, the park was cut through by the newly made Ilije Birčanina Street. Now, on the same location, a church is being built and the death of the park will be the day when the church yard's fence is erected, as planned by the urbanists.

Р **РАДНИЦКИ / РАДНИЦКИ (WORKERS' SPORT CENTRE):** Sports Club Radnički played an important role in the development and everyday life of Detelinara, especially in the decade following the famous Yugoslav reconstruction and construction plan. A humble building next to the modest stadium attracted a great number of people from Detelinara, especially the youngsters, in the 50s and the beginning of 60s. People were relatively poor and the city center was relatively far away but in the club they could have some fun and spend a nice day or evening there. For the working class families living in Detelinara, Radnički was a functional social platform for the development of some of the most important humanist premises in those times. Sport, culture and amusement were actively practiced through football, bowling, handball, table tennis, chess, library, cinema, music and dance, bingo, bar and seeds. Those were nice times, without involvement of the politics. As today there is no working class at Radnički, there is no trace of development of important humanist premises in our society either.

Р **РОБНАЈАК - РОБНА КУЋА / РОБЊАК - РОБНА КУЋА (THE DEPARTMENT STORE):** Due to the notable rise in living standards of the working class by the beginning of the 70s, Orlovića Pavla Street was cut through and the first and only department store in Detelinara was built. On the ground floor groceries were sold, coffee and poppy seeds were ground, lotto tickets were filled in and the restaurant was kept open. On the first floor you could buy records (AC/DC and similar), school stationery, crystal pieces, jewelry from Majdanpek, clothes, furniture, bicycles... Open space in front of the department store with benches and jardinières (flower boxes) became a meeting place and a main point in orienteering around Detelinara. Due to the steep decline of living standards as from the 90s, today the ground floor houses a supermarket with social assortment of goods, on the first floor is the Chinese shop and the restaurant is now a betting shop. The place in front of Robnjak is now a place where the jobless working class sells pasta, flowers, sausages, illicit tobacco, personal memorabilia... Nomen est omen.

С **СЕРУМ / СЕРУМ (SERUM):** Two big buildings of architectural value, untypical for a working class neighborhood, built before WW2 were hiding a dark secret not easily accessible by anyone from Detelinara. Offices and labs where vaccines and serums were produced (there could be no "willy nilly", where is the vaccine chart?...), slaughterhouses around, always smelly single places and pigpens. After running through the pigpens, the children had to go directly under shower although both water and electricity were in short supply in those days. Just like nowadays. Between the two buildings there was a beautiful bed of flowers. Today you can find there a bank and garages instead. It used to be a place which some from the poll lists would call "centre of local community"

С **СЛАЈЗ / ШЛАЈЗ (SLAJZ):** The lock on DTD (Dunav - Tisa - Dunav) canal was the favorite and the nearest beach for the people from Detelinara. In fact, the beach was upstream from the lock (going to Rumenska) as downstream were the beaches where people from Kiša and Salajka used to bathe. The bank was covered with crushed cane and rush and did not look much like a beach but there was a long and wide concrete dock in the middle of the canal that was ideal for sunbathing and jumping into the water. Whole families used to go to Slajz together and those who had a car (a small Fiat called "fića") took buckets and sponges with them to wash their cars while the kids were bathing. When the fishermen from Detelinara wanted to fish in deep waters they usually went to Slajz. Today there is a gravel stockpile there. The same way Bikara was transformed into Peščara (Sandfield), Slajz was transformed into Šljunkara (Gravelfield).

Т **ТОМБОЛА / ТОМБОЛА (BINGO):** Bingo was a specific segment in Radnički Sports Centre. In fact, it was a club for men wearing, in most cases, same pieces of protective clothes and/or footwear, of men awaiting to become pensioners or already had already pensioners. All of them used to come here more for company and much less for the promised luck. Before every drawing, tickets and a new round of drinks are bought. Next, a girl, whose appearance and work are followed by lustful comments of the players, takes out the balls marked with numbers, one by one, from the cylinder shaped draw machine and passes each one to Laćika, the caller with mustache, who places each one after another it in its proper place on the table board which immediately activates the small lamp belonging to the drawn number on the wall board. At this point Laćika calls out the drawn number in the microphone. Every number except 7, as long as one of the players, the lucky one, shouts "enough" Laćika did this part-time job in the evening while his regular job was to take care of the football field in the morning. He did it so well that their field was one of the best tended ones in the whole Yugoslavia. Laćika is gone long ago and so are the people who used to come here looking for happiness.

Т **ТРОЈКА / ТРОЈКА (BUS LINE NO. 3):** the first bus line connecting Detelinara with city centre was No. 3. It took the workers from the northern part of the city to the factories such as "Pobeda" to the South of the city (Petrovaradin), via city centre. Introduced for this practical reason, line No.3 gradually became essential and convenient so that it has been running till present times. And here we also have the line No. 5. As the city grew, the number of the routes multiplied. (The bus lines to Detelinara: 3, 5, 7, 13, 14).

У **УРБАНИЗАЦИЈА / УРБАНИЗАЦИЈА (URBANIZATION):** Nowadays, after fundamental system changes, privatizations, introduction of new business methods and deindustrialization, Old Detelinara finds itself in a new environment, next to New Detelinara which completely changed demographic and social map of this part of the city. Open public green spaces between the buildings survived which, compared to the recently constructed apartment blocks in different parts of the city, is a big plus and adds to the quality of urban living. It is up to the neighbors to deal with the challenges brought by the predators who are eager to grab with their capitalist claws every inch of the remaining free land.

У **УМЕТНИЧКА ШКОЛА / УМЕТНИЧКА ШКОЛА (ART SCHOOL):** School for Design "Bogdan Šuput" is usually called Art School by everyone, which probably coincides with its essence. In broader sense, the school teaches its students the most beautiful human pursuit - the sublime creative activity of high aesthetic and spiritual value and the belief in the noble call they decided to follow - the arts. The art works of the former students can be found in museums, galleries and different public spaces in Novi Sad, Vojvodina and abroad. This is one of the three schools in our neighborhood. This one once was a secondary school for oriented education "P. P. Njegoš" and is nearest to the farmers' market. There is no need to single it out from the multitude of other precious details.

У **УРЕСИЈА / ВЕРЕСИЈА (ADDING TO A BILL):** Since the ancient times different models of delayed payment were introduced in commerce and trade. Credit existed in the socialist system, too, but due to the radical transformation of economy as a whole, people living in the city (and Detelinara) are left with significantly less money. The neighbors "add to their bills" when going shopping, sign for their groceries and settle the bill later, when they can. This is the only way to live on credit without paying the interest. Buying on trust is not advertised on billboards but it shows us that basic human confidence and respect still exist in our neighborhood.

У **УТРА / ВУТРА (WEED):** As far as substances are concerned, people from Detelinara mainly consumed alcohol till the middle of 80s. In elementary school almost nobody smoked cigarettes and the few drug addicts were well known, regarded with utter contempt and disdain and, eventually, accepted as they were. Marihuana was potentially lethal - was the common belief then. Weed arrived to Detelinara in large quantities only at the beginning of the 90s and used as a substitute for alcohol by young people who started consuming, growing and selling weed "en masse". During the 90s and the beginning of 2000 Detelinara was one of the most famous suburbs for narcotics supply. The regular, almost legal, spots were: small bench at Avijacija, Dji Garden, new buildings... The situation was no doubt extremely disturbing but one of the reasons was that there was not a police precinct in Detelinara. At first weed was sold in match boxes, and later in packets or in joints. You could find some serious drugs, too: tramadol, speed, heroin...

У **УИД / УИД (WALL):** By the end of the 90s most of graffiti painters came here from Avijacija and that is why young people from other parts of the city came here to see their graffiti "exhibited" in a kind of open gallery. Most graffiti, writings and drawings depict Detelinara's logo or have something to do with Korida fans. Grand scale murals are becoming quite common too.

У **УАНАТИ / ЗАНАТИ (CRAFTS):** On the left side of Rumenačka Street were odd numbers and the electric flour mill to which farmers from the villages and outlying farms around Novi Sad brought their corn, wheat and barley to be grinded, then photographer Miša who transformed black and white photographs into color prints skillfully using water colors, barber Srdanov who gave us all the same haircut. At last, at the crossroad where Rumenačka Street meets Kornelija Stankovića Street there was an obscurer, moldy small house, dilapidated and bent to one side where the best and only shoemaker Ćira lived and worked. He also used to repair bicycles, mopeds, mowing machines... On the right side of the street, at the very corner next to the Fair, there was a famous pharmacy once owned by Mr. Nušić. It was one of the oldest pharmacies in Novi Sad. Nowadays the same building houses a Chinese restaurant. The smell of burek came from Bekan's bakery near ABC. These days people claim that the best burek is made at Burek Plus shop.

У **УАБЕ / ЖАБЕ (FROGS):** Due to excessive number of newly arrived people into the city after the year 2000, only those who have lived here for ages remember one of the most beautiful lullabies one could hear in Detelinara: with the first warm spring days everyone kept the windows open and listened to the loud choir of frogs reciting tirelessly their love vows.

ALPHABET OF DETELINARA is a collective artwork made in collaboration between some neighbors from Detelinara, catalan artist Mireia Sallares and kuda.org. The Alphabet is also linked to a larger project titled "КАО МАЛО ВОДЕ НА ДЛАНУ ПРОЈЕКАТ О ЉУБАВИ И СРБИЈИ" which comes from a long term artistic research (2014-2018) made by Mireia Sallares and supported by a 2016 Leonardo Grant for Researchers and Cultural Creators, BBVA Foundation.

The unlimited edition of this Alphabet has been presented for the first time on the occasion of the exhibition "THE MEDIA IS IN THE AIR, BENEATH THE EARTH, ABOVE WATER, WITHIN FIRE" in the Contemporary Art Museum of Novi Sad from 10 May till 3 June, 2018